
This is the **accepted version** of the journal article:

Vidal, Jordi. «Ferran Soldevila vist per Pere Bosch Gimpera». Revista de Catalunya, Vol. 302 (2018), p. 79-92.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/300308>

under the terms of the ^{IN}
COPYRIGHT license

Ferran Soldevila, vist per Pere Bosch Gimpera

Jordi Vidal

Universitat Autònoma de Barcelona

1. Introducció. Breus remarques biogràfiques

Pere Bosch Gimpera (1891-1974) i Ferran Soldevila (1894-1971) són, sens dubte, dos dels més grans historiadors catalans del segle XX. En un assaig recent, Enric Pujol considerava que Soldevila, juntament amb Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar, formaven el cànon historiogràfic català per excel·lència del segle XX (Pujol 2015). Sens dubte, el fet de dedicar-se a un àmbit historiogràficament tant exòtic com la prehistòria i de no tractar directament qüestions relacionades amb la història medieval, moderna o contemporània de Catalunya, descartava Bosch com a possible membre d'aquesta tríada, malgrat que, molt probablement, la seva projecció internacional fou superior a la dels tres membres integrants del cànon. En qualsevol cas, la motivació del present treball és molt senzilla i consisteix en l'intent d'entendre com l'arqueòleg català més important del segle XX valorava la tasca historiogràfica del seu amic Soldevila.

Per a portar a terme aquest treball, la veritat és que no disposem de masses materials de primera mà. Bosch, com era d'esperar tenint en compte els seus interessos historiogràfics, mai no va publicar cap ressenya o comentari crític d'una obra de Soldevila. Per mirar de suplir l'absència d'aquests materials, que haurien estat molt valuosos en un treball com el que aquí pretenem portar a terme, disposem de l'elogi que Bosch dedicà a Soldevila el 1971 a les pàgines de *Serra d'Or* (Bosch Gimpera 1971), així com de les sovintejades referències a la seva figura que es poden identificar en la correspondència de Bosch amb l'historiador català assentat als Estats Units, Rafael Olivar-Bertrand (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978). Aquests materials ofereixen un conjunt de reflexions, més intuïtives que no pas sistemàtiques, de Bosch sobre Soldevila. El nostre avantatge és que l'inevitable to hagiogràfic que regia l'article de *Serra d'Or* queda compensat per les paraules, expressades amb la llibertat que atorga la privacitat, recollides a l'epistolari amb Olivar-Bertrand.

Hem organitzat el nostre estudi en dos apartats (a banda de la breu remarc biogràfica que serveix d'introducció), on analitzem de manera separada les valoracions que Bosch féu de l'obra historiogràfica i memorialística de Soldevila. Amb aquest anàlisi de les paraules que Bosch dedicà a l'obra de Soldevila creiem que es contribueix a aprofundir en el coneixement del pensament d'aquestes dues figures cabdals de la nostra historiografia i la seva fecunda i, en ocasions polèmica, relació.

Com és ben sabut, les biografies de Bosch i Soldevila tenen abundants punts de contacte (Gracia 2011; Coll i Alentorn 1971; Montoriol 1994; Serra 1994 i 1995; Pujol 1995, 2003 i 2013). Tots dos coincidiren durant la seva etapa escolar al Liceu Poliglota de Barcelona, retrobant-se, anys més tard, als Estudis Universitaris Catalans, on Soldevila assistí a les classes d'Arqueologia de Catalunya que Bosch impartia des de 1915. Fruit d'aquesta amistat i mestratge primerencs, Soldevila dedicà a Bosch el seu primer llibre de síntesi (Soldevila 1920). També coincidiren a la Universitat de Barcelona, on Bosch ocupava la càtedra d'Història Universal Antiga i de l'Edat Mitjana des de 1916 i Soldevila fou nomenat professor auxiliar el 1922, càrrec que abandonà

ràpidament quan aquell mateix any ingressà al cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs. El contacte entre tots dos fou més intens a partir del curs 1933-34, ja amb Bosch com a rector de la llavors anomenada Universitat Autònoma de Barcelona, quan es creà la càtedra d'Història de Catalunya, la docència de la qual va ser encomanada a Soldevila, després de que la rebutgés Ferran Valls i Taberner (Bosch Gimpera 1980: 157; Pujol 2003: 181). Un dels fruits més notables de la col·laboració entre tots dos fou l'edició de l'obra *Barcelona sense Universitat i la Restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)*, a càrrec de Soldevila i amb pròleg de Bosch. L'obra era el primer d'una sèrie de tres volums que Bosch va encarregar per tal de commemorar el primer centenari de la restauració de la Universitat de Barcelona. Els altres dos volums havien de ser *La Universitat Medieval*, a càrrec de Guifré Bosch, i *La Universitat del Renaixement*, de Jaume Vicens Vives. Finalment, però, només es va publicar el de Soldevila que, a banda, no es va distribuir fins a la fi de la guerra civil, i encara sense el pròleg de Bosch, censurat per les noves autoritats de la universitat franquista. Durant la guerra, Bosch estigué molt pendent de Soldevila, ajudant-lo en qüestions burocràtiques (relacionades amb la documentació necessària perquè l'esposa i el fill de Soldevila poguessin abandonar el país) o, simplement, fent-li de xofer en diversos trajectes. Amb la finalització del conflicte i els seus respectius exilis acabaren els contactes directes entre tots, malgrat que, com veurem al llarg del treball, Bosch tingué sovint present la figura i l'obra de Soldevila.

2. El Soldevila historiador

Com tants d'altres, Bosch valorava molt especialment la qualitat de la prosa de Soldevila, fet que, segons ell, conferia un especial valor als seus treballs historiogràfics. Bosch expressava la seva admiració de la següent manera:

Soldevila, per damunt de tot historiador. Sí. Però no sols /historiador/, també literat i poeta, i jo diria que això darrer dóna a la seva manera de pensar la història – sobretot la de Catalunya – un to diferent del dels historiadors d'ofici (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 125s.).

Ja hem dit que en aquest punt concret Bosch no era particularment original, doncs l'elogi de la qualitat literària del treball de Soldevila és una constant en la valoració de la seva obra. Amb tot, resulta fins a cert punt sorprenent que destaqués amb èmfasi la qüestió estilística, tenint en compte que l'expressió escrita no era un dels seus punts forts. Els textos de Bosch, des d'un punt de vista literari, resulten sovint confusos, amb una sintaxi enrevessada fruit de la concatenació exagerada de frases subordinades, i amb un ús poc curós dels signes de puntuació. La claredat, correcció i concisió expositiva resten sotmeses a la mera transmissió en brut d'idees i dades. Sorpren, doncs, que malgrat la seva poca preocupació estilística en els propis escrits, valorés tant aquest aspecte en el cas de Soldevila.

Més enllà de l'element literari, Bosch considerava que Soldevila posseïa un gran talent com a historiador. D'una banda, creia que aquest talent es concretava en el fet de tenir una visió cronològica i temàticament ampla de la història, com s'aprecia fàcilment en les seves grans síntesis. De l'altra, es concretava en la seva capacitat per superar els estrets marges del món acadèmic i aconseguir difondre el seu treball entre

grans capes de la societat, sent un dels pocs historiadors capaços “de fer assequible a un gran públic, en poques planes, els temes més difícils” (Bosch Gimpera 1971: 17).

En una de les cartes que dirigí a Olivar-Bertrand, Bosch encara insistia en aquesta darrera idea:

Em sembla molt encertat el que diu vosté respecte a l'obsessió de ser llegit pel gran públic. No sols pels ultraespecialistes, sinó també pels *consumers* que volen “entendre” (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 125s.).

En aquest cas concret, les paraules de Bosch venien motivades per una referència prèvia d'Olivar-Bertrand, qui també elogiava la capacitat divulgadora de Soldevila, establint un interessant paral·lelisme entre la seva figura i la de Bertrand Russell, de qui recordava una cita especialment adient: “sóc consumidor d'història; feu-me-la entenedora, amb calor d'humanitat, sense avorrir-me amb problemàtiques, enigmes, conjuntures, designis, exhaustivitats...” (Olivar-Bertrand 1972: 87). En opinió de Bosch i Olivar-Bertrand, Soldevila tenia aquest rar i valuós talent de fer entenedora, de fer interessant la història, tal i com reclamava Bertrand Russell.

Bosch considerava la *Història de Catalunya* de Soldevila com la seva obra més important. Amb tot, valorava molt especialment la seva monumental *Historia de España*, una síntesi necessària, on a la fi “Catalunya té el seu lloc adequat” dins la història espanyola (Bosch Gimpera 1971: 17). Amb aquesta frase, Bosch reconeixia l'èxit de Soldevila en el seu intent de produir una nova història d'Espanya que pretenia, entre d'altres, posar de relleu la importància de l'aportació catalana (i basca i galaico-portuguesa) a la història de la Península Ibèrica. Per descomptat, aquesta reivindicació explícita de la pluralitat ibèrica, d'inspiració federalista (Serra 1994: 20), buscava oferir una rèplica a l'uniformisme castellà, tradicionalment assumit per la historiografia espanyola i potenciat pel règim franquista, en tant que generador d'un discurs legitimador de la centralització i la subordinació a Madrid dels pobles ibèrics (Pujol 1995: 197). D'aquesta manera, Bosch s'arreglerà al costat d'autors com Miquel Batllori, Carles Riba, Santiago Sobrequés, Ramon d'Abadal, Joan Mercader, Josep Fontana i Jaume Vicens Vives, entre d'altres, que també celebraren aquell particular enfocament adoptat per Soldevila (Pujol 1995: 199ss.; 2003: 247ss. 2015: 47).

En l'elogi publicat a *Serra d'Or*, Bosch destacà el seu mestratge durant els anys de la Universitat Autònoma, quan Soldevila, com dèiem, ocupà la càtedra d'Història de Catalunya. Amb tot, lamentava sincerament que aquest mestratge hagués quedat definitivament interromput després de la guerra civil, malgrat les classes de Soldevila als Estudis Universitaris Catalans durant postguerra. Aquest fet, segons Bosch, li impedí de crear una veritable escola historiogràfica, similar a la que ell havia endegat, amb tant d'èxit, en l'àmbit de l'arqueologia, amb deixebles com Lluís Pericot, Alberto del Castillo, Josep de Calassanç Serra Ràfols i Joan Maluquer de Motes, entre d'altres (Fullola 2003).

En la correspondència amb Olivar-Bertrand, Bosch s'estenia una mica més sobre aquesta qüestió. En una carta de 27 d'agost de 1972, comentava una cita de Joan Colomines reproduïda per Olivar-Bertrand, on s'apuntava que Ferran Soldevila no creà escola, entre d'altres, perquè no va tenir mai la pretensió de fer-ho (Olivar-Bertrand 1972: 87). Bosch, ja ho hem vist, acceptava la tesi sobre la manca d'escola soldeviliana però discrepava de les causes. Al costat d'arguments ja coneguts (la

brevetat de la seva etapa com a professor universitari) n'afegí de nous (els seus recurrents problemes de salut), però la seva conclusió era contundent: "els seus dots de claredat i de síntesi el podien portar a fer escola si s'hagués consolidat a la Universitat Autònoma" (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 125s.). És a dir, segons Bosch només les circumstàncies li impediren de crear aquesta escola, no la manca de voluntat per fer-ho.

Sobre aquesta qüestió, els experts en la figura de Soldevila ja s'han encarregat de tractar adequadament el mestratge de Soldevila, malgrat les circumstàncies adverses, tot destacant la influència directa que va exercir sobre figures com les de Joan Sales, Miquel Coll i Alentorn, Joan Mercader, Miquel Tarradell, i de manera potser més indirecta sobre Rafael Tasis, Joan Hernandez Mora, Emili Vigo, Sigfrid Bosch, Josep Fontana, Joan Triadú, Eva i Blanca Serra, Carme Batlle, Núria Sales, Eulàlia Duran, Jordi Rubió i Lois, Joan Ainaud, Joaquim Molas, Jaume Sobrequés, etc. (Mercader 1971; Pujol 2003: 335ss. i 2015: 54ss.). Està clar que Bosch, des del seu exili mexicà i sense contacte directe amb Soldevila i el seu entorn més proper, no coneixia l'abast exacte del mestratge exercit per Soldevila des de la postguerra, fet que explica el seu convenciment al voltant de la seva manca de deixebles.

En qualsevol cas, la molt alta consideració que Bosch tenia de Soldevila quedà demostrada un altre cop quan, ja a l'exili, va promoure una nova edició de la *Història de Catalunya* que Soldevila havia publicat el 1923. L'objectiu que Bosch perseguia amb aquella acció era el de difondre la història del país "entre els espanyols no catalans, i entre els mexicans, que no en sabien res, fora d'allò que 'els catalans són molt treballadors'" (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 248). La polèmica que suscità aquella edició, amb tot un conjunt d'addicions obra del mateix Bosch, ja és prou coneguda i no val la pena recordar-la aquí (Soldevila 1947 i 2000: 86; Pujol 1995: 178ss.). En qualsevol cas, el propi Bosch era plenament conscient del malestar de Soldevila amb aquella edició:

Des que tornà a Barcelona m'escrivia poc i crec que es va molestar que publiquéssim a Mèxic la seva *Història de Catalunya*, petita, que jo vaig completar fins a la fi de la guerra, però dient el que era d'ell i el que jo hi vaig afegir (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 46).

Però aquesta desavinença entre tots dos o les crítiques rebudes per l'obra són meres contingències, com a mínim en el context del nostre estudi. Allò veritablement rellevant és que Bosch, per mirar de fer conèixer la història del país a espanyols exiliats i mexicans, fes servir un treball de Ferran Soldevila. Era difícil oferir un reconeixement més valuós i explícit per la seva part a la tasca historiogràfica del seu amic.

3. Les Memòries de Soldevila

Bona part dels estudiosos de l'obra de Soldevila sovint destaquen entre els seus mèrits la rellevància i qualitat dels seus escrits memorialístics, en especial de les seves *Hores angleses*, llibre posteriorment inclòs en *Al llarg de la meua vida*, l'únic volum de memòries que el propi Soldevila arribà a publicar. Amb posterioritat, Enric Pujol s'ha encarregat de l'edició dels *Dietaris de l'exili i el retorn* (València 1995 i 2000) i *Els dietaris retrobats* (València 2007), obres que, òbviament, Bosch no arribà a conèixer.

Així, Albert Manent considerava *Al llarg de la meva vida* com una bona eina per tal de conèixer millor la figura de Soldevila, tot afirmant que es tractava d'un "document – ple de delicades insinuacions, de constatacions lacòniques, de curts assaigs, fins i tot de foteses presentades suggestivament – d'un període històric important sobre el qual, dissortadament, ben pocs protagonistes s'han decidit a escriure" (Manent 1971). Joan Triadú, per la seva banda, es mostrava molt més elogiós, qualificant Soldevila de "memorialista de primer ordre", i conclouent que la seva obra oferia una "llició d'història, de psicologia i d'altura moral" (Triadú 1994). Josep Fontana i Lluís Duran eren sintètics i explícits: "[Soldevila] va escriure uns excel·lents llibres de memòries" (Fontana / Soldevila 1994: 5). Puri Gómez, centrant-se exclusivament en *Hores angleses*, estava convençuda que aquestes "mereixen un lloc d'honor als catàlegs de literatura de viatges" (Gómez 2003: 55). De manera similar s'expressava recentment Enric Pujol, qui qualificava l'obra de "fita de la prosa catalana del segle XX" i, en general, entenia que "l'extens cicle dietarístic de Ferran Soldevila, (...) segurament és el més important de la literatura catalana contemporània" (Pujol 2011: 7 i 21). La llista d'elogis, per descomptat, podria ser encara més llarga. Amb tot, aquesta breu selecció ja ens sembla suficient per entendre quina és la *communis opinio* al voltant d'aquesta part de l'obra de Soldevila.

En aquest cas, però, Bosch es desmarcà del to d'aquestes valoracions. En diversos passatges de la seva correspondència amb Olivar-Bertrand, tots dos comentaren amb cert detall *Hores angleses* i *Al llarg de la meva vida*, llibre aquest últim que, de forma molt significativa, Bosch no esmentà en l'elogi a Soldevila publicat a *Serra d'Or*.

Bosch pronuncià paraules elogioses sobre *Hores angleses*, arrencant-se al costat de la majoria dels crítics, destacant-ne tant la seva qualitat literària com el retrat que en feia de l'Anglaterra de la dècada de 1920:

Suposo que ha llegit les *Hores angleses* d'en Soldevila. Jo trobo aquest llibre meravellós per la forma i per les observacions sobre la vida anglesa (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 126).

En l'article publicat a *Serra d'Or*, Bosch s'expressà de forma molt semblant:

És un llibre exquisit, no exempt d'una fina ironia, que dona una visió exacta de la vida anglesa (Bosch Gimpera 1971: 17).

Pocs mesos després, Bosch escrivia una nova carta a Olivar-Bertrand, el 12 de gener de 1973, on feia una primera valoració, molt genèrica i més aviat poc elogiosa, d'*Al llarg de la meva vida*:

Tinc el llibre d'en Soldevila. A més de la referència del 26 de març i del 29 n'hi ha d'altres que trobarà. Realment és curiós que dediqués una sola línia a la proclamació de la República. En general trobo que el llibre és molt desigual i sovint poc substanciós (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 185).

De fet, si Bosch s'hagués aturat aquí, les seves paraules tampoc resultarien especialment significatives, doncs és una evidència, sovint destacada per la crítica, que

Al llarg de la meua vida és un llibre molt heterogeni, creat a partir de la combinació formalment sorprenent de diferents dietaris, articles periodístics i notes.

Però val la pena consignar aquí la resposta d'Olivar-Bertrand, qui elevava molt el to de la crítica, desqualificant sense pal·liatius aquella obra de Soldevila, per considerar-la bàsicament irrellevant en la seva major part:

En llegir, no algunes, sinó moltes de les seves pàgines, m'he preguntat com va ésser possible que en Soldevila pensés que el que escrivia, més concretament, el que lliurava a l'editorial per publicar podia interessar el lector. Un lector culte, s'entén, llegidor dels *journals* o correspondències d'André Gide o Bernard Shaw. Fa pena. D'altra banda em sap greu, perquè jo servava d'ell un record amable i respectuós, que un tracte infreqüent primer, i l'absència, després, van impedir d'aprofundir (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 188).

Arran d'aquestes paraules, Bosch s'apropà a les consideracions d'Olivar-Bertrand en una nova carta, encara que amb un punt menys de duresa:

Veig que coincidim en l'opinió sobre el llibre de records d'en Soldevila. Realment hi ha moltes coses que no interessen a ningú (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 193).

Així doncs, veiem com en contrast amb la seva obra historiogràfica, Bosch, excepció feta d'*Hores angleses*, considerava perfectament prescindible l'obra memorialística de Soldevila, de la que no destacava ni tan sols la seva vessant estrictament literària. Aquelles "foteses" a les que es referia Albert Manent, Bosch no les trobava ni tan sols "suggestives", sinó únicament prescindibles per manca de rellevància. En el present estudi, considerem que hi ha tres possibles causes que ajuden a entendre aquesta valoració per part de Bosch de les memòries de Soldevila.

D'una banda, sembla jugar un paper important la influència exercida pel judici tan sever formulat per Olivar-Bertrand. Si atenem a la cronologia de les expressions manifestades per Bosch, veiem com el 27 d'agost de 1972 lloava *Hores angleses*, el 12 de gener de 1973 es referia de manera molt genèrica al caràcter massa heterogeni d'*Al llarg de la meua vida* i a la poca rellevància d'una part significativa del seu contingut, mentre que fou el 27 de gener de 1973, un cop llegida la crítica d'Olivar-Bertrand, quan pronuncià les paraules més dures ("Realment hi ha moltes coses que no interessen a ningú").

D'altra banda, és també molt possible, que amb aquelles paraules Bosch estigués, d'alguna manera, manifestant el seu disgust davant d'alguns passatges del llibre on, malgrat la seva amistat, Soldevila presentava la figura de Bosch amb paraules poc simpàtiques o elogioses. Serveixi com a exemple l'entrada corresponent al 3 d'octubre de 1938, quan Soldevila lamentava els retards provocats per Bosch i la seva recerca de menjar durant un viatge en plena guerra civil, així com les referències explícites al seu sobrepès:

Quarts d'una de la nit. Bon viatge, allargassat per la volta que ha calgut fer (la riuada se n'ha endut un pont) i pels aturs que en Bosch ha hagut de fer a la recerca de queviures: aquí unes dotzenes d'ous, allí un parell de gallines, més

enllà un porcell. Per a la setmana entrant una vedella. Comprenc que el nostre amic segueixi tan gras com abans (Soldevila 1972: 503).

Anys abans, en l'entrada corresponent al 26 de març de 1930, retreia a Bosch la crítica als mètodes docents emprats pel seu admirat Maurice Prou, professor seu de Paleografia i Diplomàtica a l'École des Chartes, a París:

Explicant, [Prou] consultava molt les notes que duia. ¿Qui és que ha criticat molt aquest mètode del *papelito*? No ha estat En Bosch Gimpera? No serà pas que Prou no fos una alta autoritat en la matèria (Soldevila 1972: 218s.).

A l'entrada del 15 de gener de 1939, Soldevila lamentava, entre d'altres, el poc interès de la conversa que Bosch era capaç d'oferir, com a mínim en aquells moments tan difícils, durant el viatge en cotxe que l'havia de portar a l'exili:

En Bosch conduïa, la qual cosa no li impedia de menar sovint la conversa. És premiós. Es repeteix molt. Té l'obsessió d'en Josep Xirau. Ja no és tan optimista (Soldevila 1972: 539).

És fins a cert punt comprensible que Bosch es sentís molest amb aquelles referències, fet que ajudaria a entendre el seu disgust amb *Al llarg de la meua vida* manifestat en la correspondència amb Olivar-Bertrand. Amb tot, val a dir que, en el llibre, Soldevila també hi consignà alguns passatges d'elogi cap al seu amic:

Hi ha un fet, i és que en Bosch com a amic se m'ha portat sempre bé. Com a home públic, hi ha gent – intel·lectuals – que el critiquen, però jo no li conec cap mancament greu (Soldevila 1972: 448).

Finalment, com apuntàvem, hi ha una possible tercera causa per explicar la valoració negativa que Bosch féu de les memòries de Soldevila. Aquesta causa fa referència a la diferent concepció que tots dos tenien del que havien de ser unes memòries. Ja hem comentat que Soldevila sovint omplí aquells escrits amb detalls molt personals i quotidians (variacions en el seu pes, el seu precari estat de salut, la seva aversió a les reunions, el gust per les dones, etc.), les “foteses” a les que es referia Manent i que tant semblaven molestar a Bosch i Olivar-Bertrand. Bosch, per la seva banda, en les seves memòries (Bosch Gimpera 1980), optava per centrar-se en la projecció pública, política i acadèmica de la seva figura, integrada en el context històric en el que es desenvolupà. De fet, en una carta que Bosch envià a Soldevila el juny de 1940, ja li parlava de la necessitat d'escriure les seves memòries en un futur, amb una finalitat molt concreta i eminentment històrico-política:

(...) perquè el teu successor (i el d'en Sanpere i Miquel) d'aquí a un parell de segles, ho tornin a explicar als catalans renaixents de 2142, que tornaran a caure en les mateixes equivocacions de la nostra generació (Soldevila 1995: 116).

En aquest sentit, sembla clar que tots dos tenien una concepció ben diferent del que havien de ser unes memòries. Bosch, en aquella carta de 1940 el que li demanava eren

unes memòries semblants a les que més tard va escriure ell, on la figura del protagonista i la seva trajectòria formés part, de manera orgànica, de la història contemporània de Catalunya, on l'experiència individual només tingués sentit en el marc de la història col·lectiva, per mirar d'explicar l'experiència de l'etapa republicana, la guerra civil, etc. Tenint en compte això, podem imaginar el desconcert de Bosch en llegir *Al llarg de la meva vida* i trobar abundants referències als problemes intestinals de Soldevila, a les seves variacions de pes o el seu interès per les dones. D'aquí que en una de les cartes a Olivar-Bertrand es lamentés amargament de que Soldevila dediqués tant d'espai a aquestes qüestions i, en canvi, despatxés la proclamació de la Segona República amb una sola línia (Bosch Gimpera / Olivar-Bertrand 1978: 185). Així doncs, des de la mentalitat de Bosch, *Al llarg de la meva vida* ni tan sols s'apropava a satisfer l'encàrrec informal realitzat a la carta de 1940. Soldevila havia escrit un anecdotari ("coses que no interessin a ningú") en comptes d'unes veritables memòries, tal i com ell les concebia.

4. Conclusions

Tanquem aquest treball recordant la valoració dual que Bosch feu de l'obra històrica i memorialística de Soldevila. Ja vèiem que la valoració de la primera fou prou elogiosa, tot i que es limitava a un sèrie d'elements molt concrets i bastant generals: la seva qualitat literària, la seva amplitud de mires, la seva visió plural de la història d'Espanya i la seva capacitat per difondre el seu treball més enllà dels cercles estrictament acadèmics. En cap cas Bosch entrà a valorar qüestions de major profunditat, com podrien ser quines havien estat les principals vessants de la seva recerca, el seu marc teòric i la seva evolució al llarg dels anys en funció de les diferents tendències historiogràfiques que se succeïren durant el segle XX, o l'impacte de la seva obra dins del panorama intel·lectual català i espanyol. Mai no comparà el seu treball amb, per exemple, el de Jaume Vicens Vives, ni es referí al freqüent qualificatiu d'historiador "romàntic" que alguns li aplicaren (Vilar).

En qualsevol cas, és evident que aquest elogi sincer i explícit, encara que genèric, de la seva tasca historiogràfica contrastava amb el seu menyspreu cap als treballs memorialístics de Soldevila, que percebia com un conjunt poc articulat d'anècdotes personals, que mai no s'hauria d'haver publicat, per manca objectiva d'interès o, com a mínim, d'interès històric. Com dèiem, Bosch plantejà una valoració inequívocament dual de la part principal de l'obra de Soldevila.

Bibliografia

- BOSCH GIMPERA, P. (1971). "Gran historiador i amic". *Serra d'Or*, núm. 142, p. 17.
- BOSCH GIMPERA, P. (1980). *Memòries*. Barcelona: Edicions 62.
- BOSCH GIMPERA, P. / OLIVAR-BERTRAND, R. (1978). *Correspondència*. Barcelona: Proa.
- COLL I ALENTORN, M. (1971). "La vida i l'obra". *Serra d'Or*, núm. 142, ps. 13-16.
- FULLOLA, J. M. (2003). "L'escola catalana d'arqueologia". A: *Història de la historiografia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, ps. 229-247.
- GÓMEZ, P. (2003). "*Hores angleses*. El viatge a Anglaterra o la construcció de la identitat". *L'Avenç*, núm. 282, ps. 51-55.

- GRACIA, F. (2011). *Pere Bosch Gimpera. Universidad, política, exilio*. Barcelona: Marcial Pons.
- MANENT, A. (1971). "Al llarg de la meva vida". *Serra d'Or*, núm. 142, p. 25.
- MERCADER, J. (1971). "Evocació per un deixeble". *Serra d'Or*, núm. 142, p. 20.
- MONTORIOL, R. (1994). *Ferran Soldevila 1894-1971. Una aproximació bio-bibliogràfica*. Catarroja / Barcelona: Afers.
- OLIVAR-BERTRAND, R. (1972). "Notes sobre en Ferran Soldevila". *Xaloc*, núm. 51, ps. 86-89.
- PUJOL, E. (1995). *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Catarroja: Afers.
- PUJOL, E. (2003). *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila, 1894-1971*. Catarroja / Barcelona: Afers.
- PUJOL, E. (2011). "Presentació". A: *Hores angleses*. Barcelona: Adesiara, ps. 7-23.
- PUJOL, E. (2013). "Ferran Soldevila: Exili i repressió". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm 24, ps. 537-548.
- PUJOL, E. (2015). *Tres imprescindibles: F. Soldevila, J. Vicens Vives i P. Vilar*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SERRA, E. (1994). "Ferran Soldevila. Vint anys després". *El Contemporani*, núm. 2, ps. 15-21.
- SERRA, E. (1995). "Ferran Soldevila: la persona i l'historiador". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. 6, ps. 9-17.
- SOLDEVILA, F. (1920). *La història universal*. Barcelona: Políglota.
- SOLDEVILA, F. (1947). "A propòsit de la *Història de Catalunya* (I i II)", *Quaderns d'estudis polítics, econòmics i socials*, núm. 22, ps. 18-19 i 24, p. 18.
- SOLDEVILA, F. (1972). *Al llarg de la meva vida*. Barcelona [segona edició]: Edicions 62.
- SOLDEVILA, F. (1995). *Dietaris de l'exili i el retorn (I)*. València: Edicions 3i4.
- SOLDEVILA, F. (2000). *Dietaris de l'exili i el retorn (II)*. València: Edicions 3i4.
- TRIADÚ, J. (1994). "Al memorialista exemplar". *Serra d'Or*, núm. 417, ps. 12-13.
- VILAR, P. (1966). "Ferran Soldevila, historiador". *Serra d'Or*, núm. 1, p. 55-56.